

בבית המשפט העליון

רע"א 3716/18

לפני: כבוד השופט ד' מינץ

המבקשים: 1. עמותת אהל לאה
2. יקותיאל ליכטנשטיין

נגד

המשיבים: 1. זאב ברלין
2. הרב דן סגל
3. דוד סגלבקשת רשות ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי
ירושלים מיום 09.04.2018 בתיק [הפב 031380-05-16](#)
[פורסם בנבו]

בשם המבקשים: עו"ד י' רבינוביץ; עו"ד י' ביטון; עו"ד א' לדר

חקיקה שאוזכרה:

[חוק הבוררות, תשכ"ח-1968: סע' 20, 22א\(1\), 22ד\(24\), 26א\(26ב\)](#)

ר

-

ספרות:

[אורי גורן, בוררות \(נבו, 2018\)](#)[ישראל שמעוני, אופק חדש בבוררות \(מהד' 2, 2014\)](#)

מיני-רציו:

* הואיל ובמקרה זה אין המדובר בביטול פסק בוררות מפאת בקשת ביטול, אלא בחסר צורני (חסר בחתימת אחד הבוררים בהרכב בהעדר הנמקה לכך), הפוגם בתוקפו של פסק הבוררות, הסמכות להשיב את ההליך לבוררים אינה נובעת מסעיף 26(ב) לחוק כפי שסבר בטעות ביהמ"ש קמא. ברם, אין בכך כדי לשנות מהתוצאה אליה הגיע ביהמ"ש המחוזי. משנמצא כי לפסק הבוררות אין תוקף, צדק

ביהמ"ש שביכר את האפשרות שלא לאיין את הליך הבוררות ולהשיבו לדיון לפני הבוררים, וזאת על פני ביטולו.

* בוררות – פסק בורר – חתימתו

* בוררות – פסק בורר – התערבות בית-המשפט

* בוררות – פסק בורר – תוקפו

* בוררות – פסק בורר – רשות ערעור

בקשת רשות ערעור על פס"ד מחוזי, במסגרתו הורה ביהמ"ש על החזרת הליך הבוררות שהתקיים בין הצדדים להרכב הבוררים, למתן החלטה נוספת. רקע: מדובר בהליך בבוררות שנערך במתכונת "זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד" (זבל"א). פסק הבוררות נחתם ע"י שניים מהבוררים בלבד. חתימתו של הבורר מטעם המשיבים נעדרה מפסק הבוררות, מבלי שצוין בו כי הדבר נבע מחוסר יכולתו או חוסר רצונו. ביהמ"ש המחוזי הורה על השבת הליך הבוררות להרכב הבוררים, על מנת "לאפשר מהלכים מתאימים שיביאו לכך שיינתן פסק בוררות שיהיה בו ביטוי לכל שלושת הבוררים, בשונה מן המצב הנוכחי". ביהמ"ש ציין כי החלטתו זו מתאפשרת מכוח סעיף 26(ב) לחוק הבוררות, הקובע כי לא יבטל ביהמ"ש פסק בוררות כולו אם ניתן, בין היתר, להחזירו לבורר. ביהמ"ש נימק את החלטתו בכך שבנסיבות העניין אין לבטל את הפסק, אך גם אין לאשרו כמות שהוא. צוין כי היעדר חתימתו של הבורר השלישי, ללא ציון בפסק הבוררות כי הוא אינו יכול או אינו רוצה לחתום, מהווה ליקוי מהותי שאינו עונה על דרישות סעיף 20 לחוק הבוררות, העוסק בדרישות הצורניות אותן נדרש לקיים פסק בוררות על מנת שיהא בעל תוקף.

ביהמ"ש העליון (השופט ד' מינץ) דחה את הבקשה מהטעמים הבאים:

הלכה היא כי בימ"ש זה לא ייעתר לבקשת רשות ערעור על החלטות בימ"ש מחוזי בענייני בוררות אלא במקרים חריגים בהם הבקשה מעוררת שאלה בעלת אופי עקרוני, משפטי או ציבורי החורג מעניינם הפרטי של הצדדים למחלוקת, או כאשר עלול להיגרם עיוות דין חמור. הלכה זו תקפה אף ביחס לבקשות רשות ערעור. המקרה דנן אינו נמנה על החריגים הנ"ל.

בנוסף, למעלה מן הצורך, דין הבקשה להדחות לגופה. סעיף 20 לחוק הבוררות, טומן בחובו שני תנאים הכרחיים לקיומו של פסק בוררות: כתב וחתימה. בהיעדרם, אין לפנינו פסק בוררות. כאשר מדובר בהרכב בוררים, מצא המחוקק לנכון להקל בדרישת החתימה באמצעות מתן אפשרות לחתימה על ידי רוב בלבד, אולם נלווית לכך דרישה חד-משמעית להתייחסות בפסק הבוררות לסיבה להיעדר חתימת הבוררים הנותרים. הוראת סעיף 20 לחוק היא יסודית ומהותית, ועניינה בהבחנה בין פסקי בוררות שלמים לבין פסקים שאינם שלמים, הניתנים לשינוי על פי שיקול דעתם של הבוררים.

פסק הבוררות דעסקינן חתום כאמור על ידי שני בוררים ונעדר התייחסות לסיבה להיעדרה של חתימת הבורר השלישי. על כן ונוכח האמור, אין לפנינו פסק בוררות הממלא אחר דרישת סעיף 20 לחוק. מכאן, מתבקשות שתי מסקנות הרלוונטיות לענייננו: האחת, שלביהמ"ש אין סמכות מכוח סעיף 22(ד) לתקן או להשלים את פסק הבוררות, כטענת המבקשים, שכן סמכות זו מתגבשת בעת שקיים פסק בוררות; השנייה, שהרכב הבוררים רשאי לערוך שינוי או להשלים את פסק הבוררות.

בכל הנוגע לסמכות ביהמ"ש להשבת ההליך לבוררים, הואיל ובמקרה זה אין המדובר בביטול פסק בוררות מפאת בקשת ביטול, אלא בחסר צורני הפוגם בתוקפו של פסק הבוררות, הסמכות להשיב את

ההליך לבוררים אינה נובעת מסעיף 26(ב) לחוק כפי שסבר בטעות ביהמ"ש קמא. ברם, אין בכך כדי לשנות מהתוצאה אליה הגיע ביהמ"ש המחוזי.

ביהמ"ש הוא זה אשר לעתים ממנה את הבורר; הוא זה המאשר את פסק הבורר; הוא זה אשר יכול לבטל את פסק הבורר; הוא זה היכול להושיט לבורר סמכויות עזר; הוא זה היכול להחזיר לבורר את פסקו כדי להשלימו, לתקנו או להבהירו. פשיטא אפוא, כי ביהמ"ש מוסמך להורות לבורר במקום שבו טרם סיים את מלאכתו כדבעי, שיעשה כן. ולא למותר לציין כי החלטה מעין זו של ביהמ"ש עולה בקנה אחד עם המגמה הכללית לקיים הליכי בוררות ולא לבטלם. על כן, משנמצא כי לפסק הבוררות אין תוקף, צדק ביהמ"ש שביכר את האפשרות שלא לאיין את הליך הבוררות ולהשיבו לדיון לפני הבוררים, וזאת על פני ביטולו.

החלטה

לפני בקשת רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בירושלים (כב' השופט ר' יעקובי) מיום 9.4.2018 בהפ"ב 31380-05-16 והפ"ב 33095-11-16, [פורסם בנבו] במסגרתו הורה על החזרת הליך הבוררות שהתקיים בין הצדדים להרכב הבוררים, למתן החלטה נוספת.

הרקע לבקשה

1. בין המבקשים למשיבים נוהל הליך בוררות בגין מחלוקת ארוכת שנים הנוגעת לבעלות במקרקעין. הליך הבוררות נערך במתכונת "זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד" (זבל"א), במסגרתה נבחר בורר מטעם המבקשים, בורר מטעם המשיבים ובורר שלישי שאינו מטעם צד כלשהו. ביום 11.12.2014 ניתן פסק בוררות כשהוא חתום על ידי שניים מהבוררים בלבד – הבורר מטעם המבקשים והבורר השלישי. חתימתו של הבורר מטעם המשיבים נעדרה מפסק הבוררות, מבלי שצוין בו כי הדבר נבע מחוסר יכולתו או חוסר רצונו. לאחר מתן הפסק, המבקשים פנו לבית המשפט המחוזי בבקשה לאישורו, בעוד המשיבים פנו בבקשה לביטולו. הדיון בשתי התובענות אוחד.

2. ביום 9.4.2018 ניתן פסק דינו של בית המשפט המחוזי, במסגרתו הורה על השבת הליך הבוררות להרכב הבוררים, על מנת "לאפשר מהלכים מתאימים שיביאו לכך שיינתן פסק בוררות שיהיה בו ביטוי לכל שלושת הבוררים, בשונה מן המצב הנוכחי". בית המשפט ציין כי החלטתו זו מתאפשרת מכוח [סעיף 26\(ב\) לחוק הבוררות](#), התשכ"ח-1996 (להלן: חוק הבוררות או החוק), הקובע כי לא יבטל בית המשפט פסק בוררות כולו אם ניתן, בין היתר, להחזירו לבורר. בית המשפט נימק את החלטתו בכך שבנסיבות העניין אין לבטל את הפסק, אך גם אין לאשרו כמות שהוא. צוין כי היעדר חתימתו של הבורר השלישי, ללא ציון בפסק הבוררות כי הוא אינו יכול או אינו רוצה

לחתום, מהווה ליקוי מהותי שאינו עונה על דרישות [סעיף 20 לחוק הבוררות](#), העוסק בדרישות הצורניות אותן נדרש לקיים פסק בוררות על מנת שיהא בעל תוקף.

על החלטה זו הוגשה בקשת רשות הערעור שלפני.

3. לטענת המבקשים, בהחלטת בית המשפט המחוזי נפלו שגיאות הגורמות עיוות דין למבקשים באופן שמצדיק את התערבות בית משפט זה, והיא בעלת משמעויות משפטיות וציבוריות רבות. נטען כי בית המשפט שגה כאשר קבע שהסמכות להשיב את הדיון להרכב הבוררים נובעת [מסעיף 26\(ב\) לחוק הבוררות](#). השימוש [בסעיף 26\(ב\)](#) ייעשה רק אם קמה עילה מעילות ביטול פסק בוררות המנויות [בסעיף 24 לחוק](#). אלא שפסק בוררות החתום על ידי רוב הבוררים, מבלי לציין כי הבורר הנותר אינו רוצה או אינו יכול לחתום עליו, כבענייננו, אינו נמנה על עילות ביטול אלה. מצב דברים שכזה נכנס לגדר "השמטה" כמשמעותה [בסעיף 22\(א\)\(1\) לחוק](#), הדן בסמכות הבורר לתקן או להשלים את פסקו אם נפלה בו טעות סופר, פליטת קולמוס וכיוצא באלו. על כן, לבית המשפט הייתה הסמכות מכוח [סעיף 22\(ד\) לחוק](#) לתקן את פסק הבוררות כך שתירשם התייחסות להיעדר רצונו או יכולתו של הבורר מטעם המשיבים לחתום עליו. הדבר אף מתחייב נוכח הראיות שהציגו המבקשים לכך שהבורר השלישי מסרב לחתום, מהן התעלם בית המשפט המחוזי. עוד נטען כי שימוש בסמכותו של בית המשפט לתיקון ההשמטה גם עולה בקנה אחד עם המגמה לקיים פסקי בוררות ולא לבטלם. בנוסף, טוענים המבקשים כי החלטתו של בית המשפט גורמת להם לעיוות דין, מפני שהיא מאפשרת להרכב הבוררים "לפתוח" את פסק הבוררות ולשנותו כראות עיניהם. על אלו נטענו טענות נוספות שלא התבררו דיין, ובכל מקרה אין מקום להידרש להן.

דיון והכרעה

4. לאחר עיון בבקשה ובנספחיה, הגעתי לכלל מסקנה כי דינה להידחות אף מבלי להיזקק לתגובת המשיבים.

5. הלכה היא כי בית משפט זה לא ייעתר לבקשת רשות ערעור על החלטות בית משפט מחוזי בענייני בוררות אלא במקרים חריגים בהם הבקשה מעוררת שאלה בעלת אופי עקרוני, משפטי או ציבורי החורג מעניינם הפרטי של הצדדים למחלוקת, או כאשר עלול להיגרם עיוות דין חמור. הלכה זו תקפה אף ביחס לבקשות רשות ערעור (ראו, למשל: [רע"א 7873/17 שמואל יחיאל נ' Eagle Overseas Properties Inc.](#), [פורסם בבנב])

פסקה 11 (7.11.2017); רע"א 3744/17 עארף ג'בארין נ' מוחמד אגבריה, [פורסם בנבו] פסקה 11 (19.9.2017); א' גורן בוררות 463 (2018)). לא מצאתי כי המקרה דנן נמנה על המקרים החריגים המצדיקים התערבות בית משפט זה.

6. למעלה מן הצורך, אציין שלא מצאתי כי נפל פגם בהחלטתו של בית המשפט המחוזי להשיב את ההליך לבוררים.

סעיף 20 לחוק הבוררות, שכותרתו "צורת פסק הבוררות", קובע כדלקמן:

"פסק הבוררות יהיה בכתב ויחתם על ידי הבורר בציון תאריך החתימה; בבוררות לפני בוררים אחדים, די בחתימת רובם אם צויין בפסק ששאר הבוררים אינם יכולים או אינם רוצים לחתום עליו."

הסעיף טומן בחובו שני תנאים הכרחיים לקיומו של פסק בוררות: כתב וחתימה. בהיעדר התקיימותם של שני התנאים האמורים, אין לפנינו פסק בוררות (רע"א 404/08 מפרם פרוייקטים (1990) בע"מ נ' מועצה מקומית קרית טבעון, [פורסם בנבו] פסקה 33 (31.8.2008) (להלן: עניין מפרם); סמדר אוטולנגי בוררות דין ונוהל כרך ב' 755 (מהדורה רביעית מיוחדת, 2005) (להלן: אוטולנגי)). כאשר מדובר בהרכב בוררים, מצא המחוקק לנכון להקל בדרישת החתימה באמצעות מתן אפשרות לחתימה על ידי רוב בלבד, אולם נלווית לכך דרישה חד-משמעית להתייחסות בפסק הבוררות לסיבה להיעדר חתימת הבוררים הנותרים. הוראת סעיף 20 לחוק היא יסודית ומהותית (וראו: ישראל שמעוני דיני בוררות אופק חדש בבוררות 493-494 (מהדורה שנייה מורחבת, 2014)), ועניינה בהבחנה בין פסקי בוררות שלמים לבין פסקים שאינם שלמים, הניתנים לשינוי על פי שיקול דעתם של הבוררים (עניין מפרם, פסקה 33; אורי גורן בוררות 227 (2018)).

7. פסק הבוררות מושא הבקשה שלפני חתום כאמור על ידי שני בוררים ונעדר התייחסות לסיבה להיעדרה של חתימת הבורר השלישי. על כן ונוכח האמור, אין לפנינו פסק בוררות הממלא אחר דרישת סעיף 20 לחוק. מכאן, מתבקשות שתי מסקנות הרלוונטיות לענייננו: האחת, שלבית המשפט אין סמכות מכוח סעיף 22(ד) לתקן או להשלים את פסק הבוררות, כטענת המבקשים, שכן סמכות זו מתגבשת בעת שקיים

פסק בוררות; השנייה, שהרכב הבוררים רשאי לערוך שינוי או להשלים את פסק הבוררות.

8. נותר אפוא לבחון האם במצב שנוצר השבת ההליך לבוררים נעשתה בסמכות. אכן, יש ממש בטענת המבקשים כי בית המשפט רשאי לעשות שימוש [בסעיף 26\(ב\)](#) לחוק רק כאשר קמה עילה מן העילות לביטול של פסק בוררות המנויות [בסעיף 24](#) לחוק – ועל עילות אלו לא נמנה היעדרה של חתימת בורר. לשון [סעיף 26\(א\)](#) קובעת זאת במפורש: "בית המשפט רשאי לדחות בקשת ביטול על אף קיומה של אחת העילות האמורות בסעיף 24" [וסעיף 26\(ב\)](#) מתייחס לאותו עניין. הסעיף כולו עוסק אפוא אך ורק בסייגים לביטול פסק הבוררות באותן עילות המפורטות [בסעיף 24](#) (וראו: [רע"א 6886/03 1476/10](#) בנימין נ' ניו ווייס בע"מ, [פורסם בבנו] פסקה 9 (22.8.2010); [רע"א 6886/03 1476/10](#) הדרן 2000 שיווק והפצת כרטיסים בע"מ נ' מכבי נתניה כדורגל בע"מ, [פורסם בבנו] פסקה 24 (25.4.2006); אוטולנגי, עמוד 1189). הואיל ובמקרה זה אין המדובר בביטול פסק בוררות מפאת בקשת ביטול, אלא בחסר צורני הפוגם בתוקפו של פסק הבוררות, הסמכות להשיב את ההליך לבוררים אינה נובעת אפוא [מסעיף 26\(ב\)](#) לחוק. ברם, אין בכך כדי לשנות מהתוצאה אליה הגיע בית המשפט המחוזי.

9. בית המשפט הוא זה אשר לעתים ממנה את הבורר; הוא זה המאשר את פסק הבורר; הוא זה אשר יכול לבטל את פסק הבורר; הוא זה היכול להושיט לבורר סמכויות עזר; הוא זה היכול להחזיר לבורר את פסקו כדי להשלימו, לתקנו או להבהירו. פשיטא אפוא, כי בית המשפט מוסמך להורות לבורר במקום שבו טרם סיים את מלאכתו כדבעי, שיעשה כן. ולא למותר לציין כי החלטה מעין זו של בית המשפט עולה בקנה אחד עם המגמה הכללית לקיים הליכי בוררות ולא לבטלם. על כן, משנמצא כי לפסק הבוררות אין תוקף, צדק בית המשפט שביכר את האפשרות שלא לאיין את הליך הבוררות ולהשיבו לדיון לפני הבוררים, וזאת על פני ביטולו.

סוף דבר, דין הבקשה להידחות. משלא התבקשה תגובת המשיבים, המבקשים יישאו בהוצאות מתונות לטובת אוצר המדינה בסך 5,000 ש"ח.

ניתנה היום, ט"ו בסיון התשע"ח (29.5.2018).

ש ו פ ט

העותק כפוף לשינויי עריכה וניסוח. 18037160_N01.doc רח
מרכז מידע, טל' 077-2703333 ; אתר אינטרנט, supreme.court.gov.il

ד' מינץ 54678313-3716/18
נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה

[בעניין עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו – הקש כאן](#)